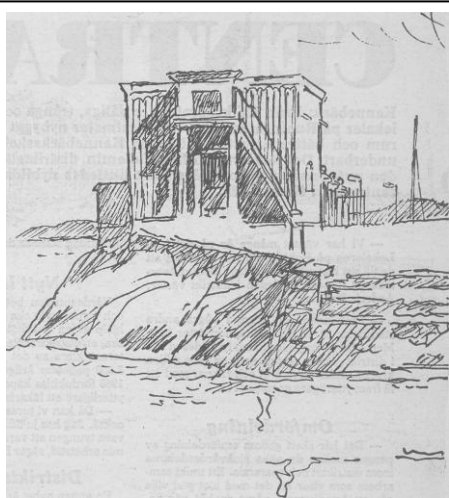

Marinens Käsö av idag:

Gustav lär unga sjövätt, Parloiren världsunik.

Karantän för sjuka

Käsös karaktäristiska ansikte mot världen: Längst ut till vänster den unika parloiren väl skild från den övriga karantänstationen. Till höger ser vi den herrgårdslika chefsbyggnaden och, bort emot fonden, pestsjukhuset och magasinerna på sina respektive konstgjorda stenöar ute i vattnet.

**Teckningar
STIG GITSE
Text
BERNT
TILLSTROM**

Käsö: Varje år invaderas Käsö av mer än 100 ungdomar av båda könen i åldrarna 15 till 19 år. De får lära sig sjömanskap i allt från gamla segel- och roddslupar till moderna marinfartyg under ledning av den legendariske, numera pensionerade, kapten Gustav Lundberg.

För snart 170 år sedan trängdes segelfartygen med hissad pestflagg på reddan utanför Käsö. Över ön svävade

dödens ande. Människor dog som flugor i pestsjukhusets satar. Koleran slog blint mot ung som gammal.

I dag är det precis tvärtom på denna södra skärgårdens pärla med atmosfär och orörd natur från 1800-talets början.

Gustav Lundberg kom till Käsö 1960. Sedan dess har ungdoms-

verksamheten på Kängö bara växt år från år. Sommarkurserna har legat Gustav mycket varmt om hjärtat och hela tiden varit hans speciella skötebarn. Han genomförde för sin första ungdomskurs under sin kommandering till Vaxholm redan 1951.

— Att sprida kunskap om sjömansskap och havet till ungdomar är fantastiskt roligt. Det är dessutom en väldigt fin och danande verksamhet för unga att syssla med. Jag bestämde mig tidigt för att detta var något jag ville genomföra innan jag lämnar in, förklarar Gustav.

O Naturreservat

Kängö är numera naturreservat och förvaltas av marinen. Det är alltså inte allom givet att kunna få ta del av alla de exotiska växter, planterade av forna tiders sjöfarare, som lyser i all sin prakt på ön under sommarhalvåret.

— Nej, jag skulle gärna låta fler människor än dem vi guidar runt idag få ta del av härligheten — bara det kunde garanteras att de sällsynta växterna inte blev stulna eller trampades ner. Skövling har förstört stora värden på andra öar i vår skärgård, säger Gustav Lundberg.

O Start 1948

Kustartilleriet startade med ungdomsutbildning 1948 i samråd med Centralförbundet för Befälsutbildning. Så är det ännu. Detta betyder inte att alla senare blir militärer, även om många nuvarande officerare både inom KA och marinen börjat sin bana på UKA 4 som avdelningen i Göteborg kallas.

När ungdomarna gått igenom UKA 4:s fem kurser har de "examinerats" i inte mindre än 14 ämnen. De är försvarskunskap, militärt uppträdande, vapentjänst, förläggings- och förplägnadstjänst, sjukvård, fysisk träning, båttjänst, navigation, sambandstjänst, radar- och stridsledningstjänst, artilleritjänst, mintjänst, ledarskapsutbildning och instruktörstjänst.

0 Flickor

Sedan 1977 deltar även flickor i kurserna. Historien om hur de kom in saknar inte poänger.

Vintern och våren begärde ett antal flickor att få delta i UKA 4:s verksamhet. Det stred emellertid mot alla regler som fanns. 1 dem talades enbart om "manlig ungdom". Tjejerna gav sig inte utan skrev till såväl stats- och försvarsministrarna som till ÖB och bad om hjälp.

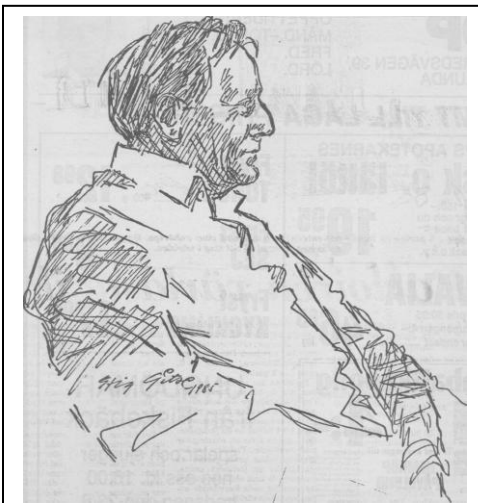
Och hör och häpna — redan i augusti samma år hade ärendet hunnit igenom alla byråkratiska instanser. ÖB strök helt enkelt ordet "manlig" i regelboken och försvarsministern öppnade dörren på vid gavel för tjejerna.

Det gjorde man emellertid inte inom det mera konservativa CFB. Där vägrade man att ändra i sina stadgar. På nåder kunde dock en försöksverksamhet startas med kvinnliga deltagare på UKA 4. Så är det än i dag. Försöksverksamheten har nu hunnit bli åtta år.

1800-talets Känsö:

Karantän för sjuka

Känsö: Ön Känsö i Göteborgs södra skärgård är i dag utbildningsanstalt för både värnpliktiga och blivande fast anställda befäl vid kustartilleriet. Minutläggningsdivisionen ur KA 4 bedriver stor

KA 4:s ungdomsverksamhet på Känsö har legat kapten Gustav Lundberg mycket varmt om hjärtat sedan han kommenderats till Göteborg 1960. Han är dessutom en kunnig ciceron för de personer han guidar runt på "södra skärgårdens pärla".

del av sin utbildning där och i de omgivande farvattnen.

Repetitionsförband inkallas dit regelbundet o s v.

Men så har det inte alltid varit.

I början av 1800-talet hade gula febern börjat härja i Sydeuropa. Eftersom Sverige bedrev en livlig handel med hamnarna vid Medelhavet räknade man med att den smittsamma sjukdomen även skulle spridas norrut. Inför det hotet beslöt Kungl Maj:t att en permanent karantänstation skulle anläggas på Känsö. Kronan övertog samma år byggnader,

bryggor m m som sedan 1772 tillhört ett silsalteri.

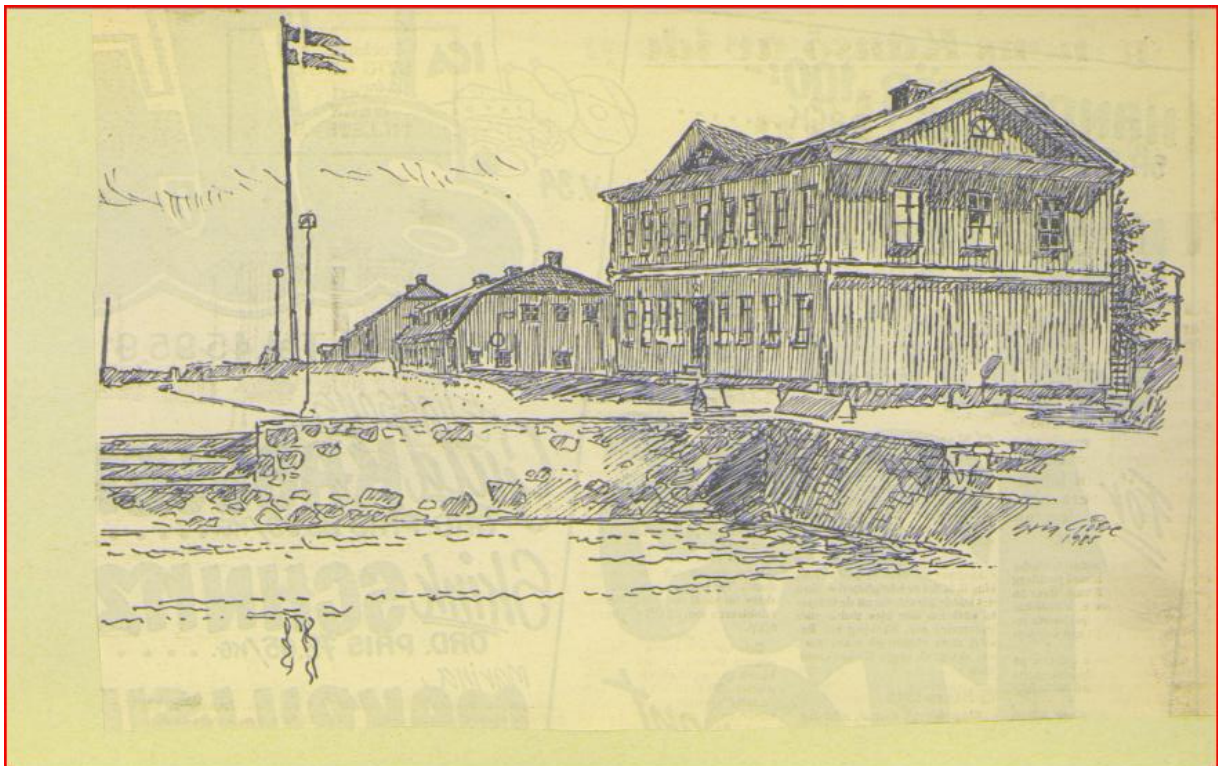
0 Unik anläggning

Planeringen för nya karantäns-byggnader startade omgående under ledning främst av amiralitetsmedicus Pehr Dubb. Anläggningen blev så småningom 1 färdigt skick unik. Man har inte kunnat hitta någon direkt förebild *någonstans* i världen.

Innan dess dröjde det dock 14 år. Sverige fick krig och dåliga finanser.

Först 1816 kom arbetena igång under ledning av kaptenen vid Älvsborgs regemente, Jacob Forsell. Han kunde på hösten 1818 rapportera att karantänsinrättningen var **färdig**.

Karaktäristiskt för anläggningen var att husen byggts på stenkar i vattnet, vart och ett på sin lilla konstgjorda ö förbundna med vindbryggor. På så sätt kunde man isolera de olika delarna från varandra. Utåt sett uppfördes byggnaderna i svensk herrgårdsstil som gav dem ett gediget och ståtligt utseende — och så ser det ut än i dag med undantag av vindbryggorna. Det är inte svårt att med fantasins hjälp förflytta sig 160 år tillbaka i tiden när man vandrar runt bland dessa levande minnesmärken över en mörkare tid.

O 1830-talet

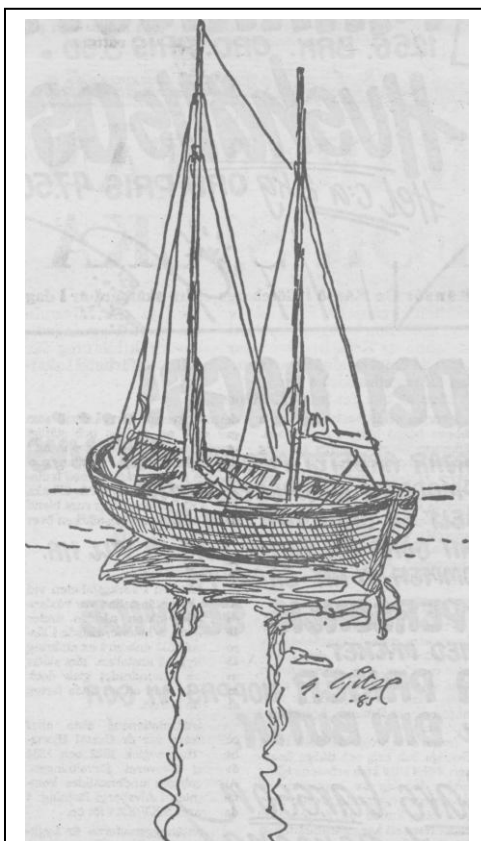
Intensiteten i verksamheten vid Kängö karantänstation var växlande. Höjdpunkten nåddes under 1830-talet när **koleran rasade i Europa**. År 1832 ankom t ex omkring 450 fartyg till anstalten. Mot slutet av förra århundradet gick dock många år utan att ett enda **fartyg** angjorde Kängö.

Karantänstationens sista chef och läkare var dr Gustaf Hjortsberg. Han avgick 1922 och 1934 övertog försvaret förvaltningen. Anläggningen underställdes kommandanten i Älvsborgs fästning. I dag svarar MKV/KA 4 för ön.

Karantänbyggnaderna är byggnadsminnesmärken. Deras yttre får inte förändras. Inte heller får några ombyggnader göras inuti den unika parloiren. Sedan år 1936 är det förbjudet att beträda Käsö, detta för att skydda park, kyrkogård och öns delvis mycket speciella flora.

Parloiren världsunik

Känsö: Den centrala och viktigaste delen av karantänstationen var de fyra byggnaderna på sina konstgjorda öar på nordöstra delen av ön.

Den här tjohuggaren är en av de välbevarade äldre segelbåtarelevema på ungdomskurserna för att pröva sina sjömanskunskaper i.

De två största var magasin avsedda för rikning eller vädring av varor. En skeppslast kunde renas i varje hus.

Det tredje huset var själva pestlasarettet med fyrbäddsrum och för dåtiden väl utvecklat ventilationssystem.

O Chefshus

Den gärd byggnaden var observationssjukhus. Där låg personer som kunde vara smittade men inte var sjuka. Där bodde också sjukvaktare, arbetare som renade varor m fl

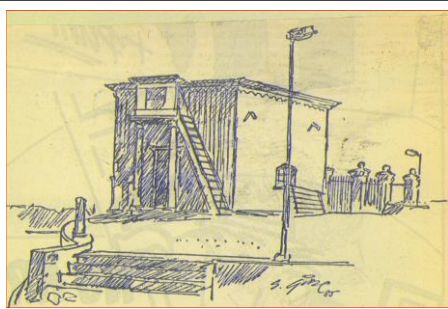
Dessutom finns ett chefshus i pampig herrgårdsstil, vitmålat på de tre sidor som vetter mot sjön och rödmålat mot land. Där bodde karantänbefälhavare, läkare m samt en s k parloir.

Parloiren var ett slags samtalsrum där de intagna kunde träffa t ex sina anhöriga. De som skulle mötas kom in genom dörrar på var sin sida av huset. Innerutrymmet är delat i två hälfter av ett järngaller. Runt gallret finns ett rökningskar tvärs över huset. Patienter och besökande måste prata genom en rökridå för att förhindra smitta. Parloiren är unik såtillvida att den lär vara det enda återstående exemplaret i hela världen.

Hissades upp

När någon pestsjuk kom till sjukhuset vidtogs en hel rad åtgärder.

Vindbryggorna hissades upp och sjukhuset isolerades. Någon kaj fanns inte. Istället roddes den sjuke in i ett valv under huset. Liggande sin koj hissades han upp genom en lucka i golvet, sänktes ner i ett badkar och

I den s k parloiren kunde patienterna samtala med sina anhöriga. Byggnaden lär vara den enda kvarvarande i sitt slag i världen.

klåddes av med hjälp av krokar och skärande instrument på långa skaft. Sjukvårdarna skyddades av vaxdukskläder och genom att gnida den sjuke med ättika. Den här omständliga proceduren var emellertid alldeles onödig. Några sjuka i gula febern eller pest kom aldrig till Kängö. En del fall av kolera och andra smittsamma sjukdomar har dock vårdats där. Då var möjligheterna att isolera de sjuka till nytta. Man kan kanske säga att Pehr Dubbs idéer för snart 200 år sedan i någon mån har legat till grund för hur man än i dag tar

hand om smittsjuka människor.